

Briefrapportage

Saricon bv

Aan: Movares Nederland bv: W.J. Arnold
Van: Saricon : E.R. Beute; T.M. Blok
Datum : 4 november 2015
Betreft: **15S164-BR-02, Aanvullend onderzoek Nieuw Vredenoord.**

Inleiding

In opdracht van Movares Nederland heeft Saricon een aanvullend onderzoek uitgevoerd naar de aanwezigheid van conventionele explosieven (CE) ter plaatse van Nieuw Vredenoord. Dit landgoed lag in de Tweede Wereldoorlog in de gemeente Rijswijk, maar tegenwoordig in de gemeente Den Haag. Aanleiding voor het onderzoek vormen grondroerende werkzaamheden binnen dit gebied in het kader van het project Rotterdamse Baan Den Haag. Het onderzoek is uitgevoerd conform de offerte met kenmerk 2015-S-277-AB-01 d.d. 12 oktober 2015 en voldoet aan de eisen van het WSCS-OCE.¹ Het onderzoeksgebied Nieuw Vredenoord is (in blauw) weergegeven in figuur 1.

De voorliggende rapportage is een aanvulling op het eerder door Saricon uitgevoerde vooronderzoek 15S084-VO-02, en moet hiermee dan ook in samenhang gezien worden. Een kopie van deze rapportage zal bij oplevering van dit document separaat worden toegevoegd.

Bij deze briefrapportage is een CE-Bodembelastingkaart opgesteld (kenmerk 15S164-BB-02). Deze zal ook separaat worden aangeleverd.

Eerder uitgevoerde onderzoeken

In het verleden heeft Saricon onderzoeken verricht in de omgeving van het onderzoeksgebied Nieuw Vredenoord. De twee meest relevante onderzoeken zullen hier worden besproken. In 2009 heeft Saricon het onderzoek 'Vooronderzoek Conventionele Explosieven Vliet / A4-zone', kenmerk 72483-VO-01, d.d. 5 juni 2009 opgeleverd. Een van de in dit rapport onderzochte locaties, de Vlietzone Zuid, heeft een overlap met het huidige onderzoeksgebied Nieuw Vredenoord. In het rapport werd geconcludeerd dat de locatie van het huidige onderzoeksgebied verdacht was op de aanwezigheid van kleinkalibermunitie, hand- en geweergranaten, geschutmunitie en munitie voor granaatwerpers. Verwacht werd dat deze CE tot op twee meter beneden het maaiveld ten tijde van de Tweede Wereldoorlog aangetroffen konden worden. Dit rapport is opgesteld conform de destijds geldende richtlijn BRL-OCE², welke in 2012 is vervangen door het WSCS-OCE. Daarom is het noodzakelijk om dit rapport aan te passen aan de huidige proceseisen zoals opgenomen in het WSCS-OCE.

Eerder dit jaar heeft Saricon in opdracht van de Gemeente Den Haag het 'Vooronderzoek Conventionele Explosieven Rotterdamsebaan, Binckhorstlaan, Vlietzone & knooppunt Ypenburg Den Haag' met kenmerk 15S084-VO-02, d.d. 7 juli 2015, uitgevoerd. Dit onderzoek is uitgevoerd conform het WSCS-OCE. Het betrof een gebied dat deels grensde aan, en deels overlapte met het huidige onderzoeksgebied Nieuw Vredenoord. Dit is weergegeven in figuur 1. Geconcludeerd werd dat de delen van het onderzoeksgebied die mogelijk relevant zouden kunnen zijn voor onderzoeksgebied Nieuw Vredenoord, onverdacht waren van CE.

¹ Werkveldspecifiek certificatieschema voor het Systeemcertificaat Opsporen Conventionele Explosieven 2012, versie 1

² Beoordelingsrichtlijn voor het Procescertificaat Opsporen Conventionele Explosieven 2007

Figuur 1. De ligging van het onderzoeksgebied Nieuw Vredenoord (in blauw) in de huidige situatie. In oranje en paars zijn de grenzen van de eerdere onderzoeken ingetekend. (Bron: World Imagery via Esri).

Uitgevoerde werkzaamheden

Ter aanvulling van de eerder door Saricon uitgevoerde onderzoeken zijn de volgende werkzaamheden verricht:

- Aanvullend literatuuronderzoek
- Aanvullend archiefonderzoek
- Aanvullend onderzoek Explosieven Opruimingsdienst Defensie
- Aanvullend luchtfoto-onderzoek
- Beoordeling van het bronnenmateriaal

Aanvullend onderzoek gemeentelijke archieven

In het Archief Delft worden de archieven van de gemeente Rijswijk bewaard. In deze archieven is gezocht naar stukken van de luchtbeschermingsdienst, oorlogsschaderapporten en stukken met betrekking tot het aantreffen en ruimen van explosieven. Ook is in het Haags Gemeentearchief gezocht naar stukken betreffende het aantreffen of ruimen van explosieven.

In het Archief Delft zijn de volgende archieven geraadpleegd:

- Gemeentebestuur Rijswijk, 1918-1945, (toegangsnummer 704);
- Gemeentepolitie Rijswijk, 1916-1994 (toegang 766).

Geraadpleegde stukken Gemeentebestuur Rijswijk (toegang 704)

Inventarisnr.	Omschrijving	Relevant
1052 t/m 1057	Stukken betreffende de organisatie van de Luchtbeschermingsdienst en declaraties van gemaakte kosten, 1940-1945	Nee
1262	Stukken betreffende uitvoering van oorlogsmaatregelen door de Duitse bezetter, 1940	Ja, zie de tabel hieronder
1263	Stukken betreffende uitvoering van oorlogsmaatregelen door de Duitse bezetter, 1941	Nee
1264	Stukken betreffende uitvoering van oorlogsmaatregelen door de Duitse bezetter, 1942	Ja, zie de tabel hieronder
1265	Stukken betreffende uitvoering van oorlogsmaatregelen door de Duitse bezetter, 1943	Nee
1266	Stukken betreffende uitvoering van oorlogsmaatregelen door de Duitse bezetter, 1944	
1267	Stukken betreffende uitvoering van oorlogsmaatregelen door de Duitse bezetter, 1945	
1271	Stukken betreffende uitvoering van regelingen ter vergoeding van geleden oorlogs- en bezettingsschade, 1941	
1272	Stukken betreffende uitvoering van regelingen ter vergoeding van geleden oorlogs- en bezettingsschade, 1942 t/m 1945	

Geraadpleegde stukken Gemeentepolitie Rijswijk (toegang 766)

Inventarisnr.	Omschrijving	Relevant
162 t/m 167	Dagrapporten 1940 t/m 1945	Nee
199 t/m 208	Processen-Verbaal 1940 t/m 1945	

Mogelijk relevante stukken Gemeentebestuur Rijswijk:

Inventarisnr.	Omschrijving	Relevante informatie
1262	Brief aan de Directie van de Nutsspaarbank te 's Gravenhage d.d. 24 mei 1940.	'Huis te Hoornkade: Tijdens de om en bij het vliegveld Ypenburg geleverde gevechten 10 dezer, zijn de perceelen aan de Huis te Hoornkade nos 69 en 70 door de militairen bezet geworden en gebruikt ter verdediging van het door de Duitsers aangevallen vliegveld. Hierdoor hebben vooral deze twee woningen geleden (..) De tuinen van de percelen nos. 69, 70, 71 waren voor een groot gedeelte vernield, doordat hierin loopgraven waren gemaakt.' De genoemde panden liggen minstens circa 700 meter van het onderzoeksgebied.
	Opgave van voorlopige taxatiën van schade aan gebouwen op land- en tuinbouwbedrijven in de gemeente Rijswijk d.d. 25 juli 1940.	Schade [toegebracht in mei 1940] aan: Rotterdamseweg 5, Delftweg 26, 29, 22, 25 en 28. Schade varieert van: 'licht beschadigd' tot: 'verwoest.' De genoemde locaties liggen op afstanden vanaf circa 350 meter van het onderzoeksgebied.
1264	Opgave van schade na het bombardement van 1-2 juni 1942, d.d. 15 juni 1942	'Door het vallen van een tweetal brisantbommen en van meerdere brandbommen is in den nacht van 1 op 2 juni 1942 schade aangericht aan de navolgende percelen. Schade aan: Huis te Hoornkade 26/27, 34/35, 42/43, 50/51, 57/58/59, 63/64/65, 28/29/30, 36/37, 44/45, 52/53, 60/61/62, 66/67/68, 31/32/33, 38/39, 46/47, 54/55/56, 69/70/71, 40/41, 48/49.

Inventaris-nr.	Omschrijving	Relevante informatie
		De brisantbom die gevallen is in een weiland (kadastraal bekend (..) sectie E No 869) heeft overigens geen schade aangericht. Die welke terecht is gekomen in het terrein (Sectie E No 872) behorende bij perceel Delftweg No 19 (..) heeft eenige schade toegebracht. Deze locaties liggen buiten het onderzoeksgebied.

Voorts zijn in het Haags gemeentearchief zijn de volgende stukken geraadpleegd:

- Archief van het Gemeentebestuur Den Haag, 1953-1990 (Toegangsnummer 0828-01)

Geraadpleegde stukken Gemeentebestuur Den Haag (toegang 0828-01)

Inventarisnr.	Omschrijving	Relevant
12704	Stukken betreffende het melden en opruimen van oorlogstuig, 1979-1988	Nee.

Het aanvullend onderzoek in de gemeentelijke archieven heeft geen gegevens opgeleverd met relevantie voor het onderzoeksgebied Nieuw Vredenoord.

Aanvullend onderzoek Provinciaal archief

Saricon heeft onderzoek gedaan in de archieven van de provincie Zuid-Holland. Deze worden bewaard in het Nationaal Archief in Den Haag. Hier is gezocht naar stukken van het Militair gezag in Zuid-Holland. Het Militair gezag vormde in de periode tussen de bevrijding en de herinstallatie van de Nederlandse regering het bevoegd gezag in de bevrijde delen van Nederland. Een van de taken van het Militair Gezag was het ruimen van explosieven. De leiding over deze organisatie was per provincie in handen van een Provinciaal Militaire Commissaris. Elke provincie was verdeeld in districten. De gemeente Rijswijk viel onder de Districts Militaire Commissaris Delft. De volgende archieven zijn geraadpleegd:

- Militair Gezag in Zuid-Holland, 1944-1947 (toegangsnummer 3.09.34)

Geraadpleegde stukken Militair Gezag in Zuid-Holland

Inventarisnr.	Omschrijving	Relevant
43	PMC Zuid-Holland, Quarles van Ufford, 4 september 1944-31 juli 1945. Stukken betreffende de opsporing en opruiming van mijnen, bommen, munitie en andere explosieven, 1945	Nee
146	PMC Zuid-Holland, Bloemarts, 1 okt 1945-24 nov 1945. Stukken betreffende de opsporing en opruiming van mijnen, bommen, munitie en andere explosieven, 1945	
147	Stukken betreffende het onderzoek naar verongelukte geallieerde vliegtuigen en hun bemanningen en de berging van vliegtuigwrakken, 1945.	
282	DMC Delft. Stukken betreffende het in kaart brengen van mijnevelden en het opruimen van explosieven, 1945	

Er zijn geen stukken aangetroffen met relevantie voor het onderzoeksgebied Nieuw Vredenoord.

Literatuuronderzoek

Saricon heeft literatuuronderzoek verricht om vast te stellen of er binnen de grenzen van het onderzoeksgebied relevante oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden. Een lijst van alle geraadpleegde werken is opgenomen in bijlage 1. Hoewel veelvuldig bombardementen hebben plaatsgevonden op het vliegveld Ypenburg (op circa 1200 meter afstand van het onderzoeksgebied) en ook de Binckhorstlaan (op circa 650 meter van het onderzoeksgebied) enkele bominslagen te verduren kreeg, zijn er geen aanwijzingen dat binnen de grenzen van het onderzoeksgebied bominslagen hebben plaatsgevonden.

Literatuur- en archiefonderzoek: Grondgevechten Mei 1940

In de omgeving van onderzoeksgebied Nieuw Vredenoord hebben tijdens de meidagen van 1940 grondgevechten plaatsgevonden tussen Nederlandse en Duitse troepen. Om deze gevechten in kaart te brengen is de relevante literatuur bestudeerd in samenhang met onderzoek in de collectie 409, Gevechtsverslagen en rapporten mei 1940 van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH).

Het onderzoeksgebied Nieuw Vredenoord ligt iets meer dan een kilometer ten noorden van het voormalige vliegveld Ypenburg. Tijdens de Duitse inval in Nederland werd om dit vliegveld hevig strijd geleverd. In de vroege ochtend van 10 mei 1940 voerde de Duitse Luftwaffe een luchtbombardement uit op Ypenburg. Kort daarop streken *Fallschirmjäger* (parachutisten) in de omgeving neer. Deze troepen moesten het vliegveld en de nabije omgeving veiligstellen, zodat Junkers Ju 52-transportvliegtuigen, volgepakt met luchtlandingstroepen, op het vliegveld konden landen. De Duitse aanval liep echter uit op een fiasco. Het Nederlandse luchtdoelgeschut rondom Ypenburg bleek zeer effectief en in de chaos werden tientallen Junkers gedwongen in de wijde omgeving een noodlanding uit te voeren.

De verdediging van Den Haag

Ten noorden van Ypenburg, in de omgeving van het onderzoeksgebied, had de Nederlandse legerleiding al voor de Duitse inval drie defensieve 'schermen' opgericht langs de Vliet. Het meest noordelijke van deze schermen, was gesitueerd bij de Hoornbrug en omvatte de strook tussen de Huis te Hoornkade en Vredenoord. Het onderzoeksgebied lag ingeklemd tussen de villaparken Hoornwijk en Vredenoord (zie figuur 2).

Direct na de Duitse aanval op het vliegveld trokken Nederlandse troepen die aan de noordzijde van Ypenburg lagen, zich terug in de richting van de Oude Tolbrug en de Hoornbrug. Mogelijk is de 4e Sectie van het Regiment Grenadiers bij deze terugtocht door het onderzoeksgebied getrokken. Er zijn echter geen berichten van gevechten bekend. De Duitse parachutisten, die opdracht hadden richting Den Haag op te rukken, hadden zich in de tussentijd in enkele boerderijen genesteld die tussen Ypenburg en de Vliet lagen, maar slaagden er niet in de Vliet over te steken. Zowel de Nederlandse militairen als de Duitse parachutisten vochten in verspreide verbanden, waardoor relatief kleinschalige, maar tamelijk chaotische gevechten uitbraken. In deze fluïde situatie volgden aanval en tegenaanval elkaar in rap tempo op. Dit bemoeilijkt een nauwkeurige reconstructie van de gevechten.

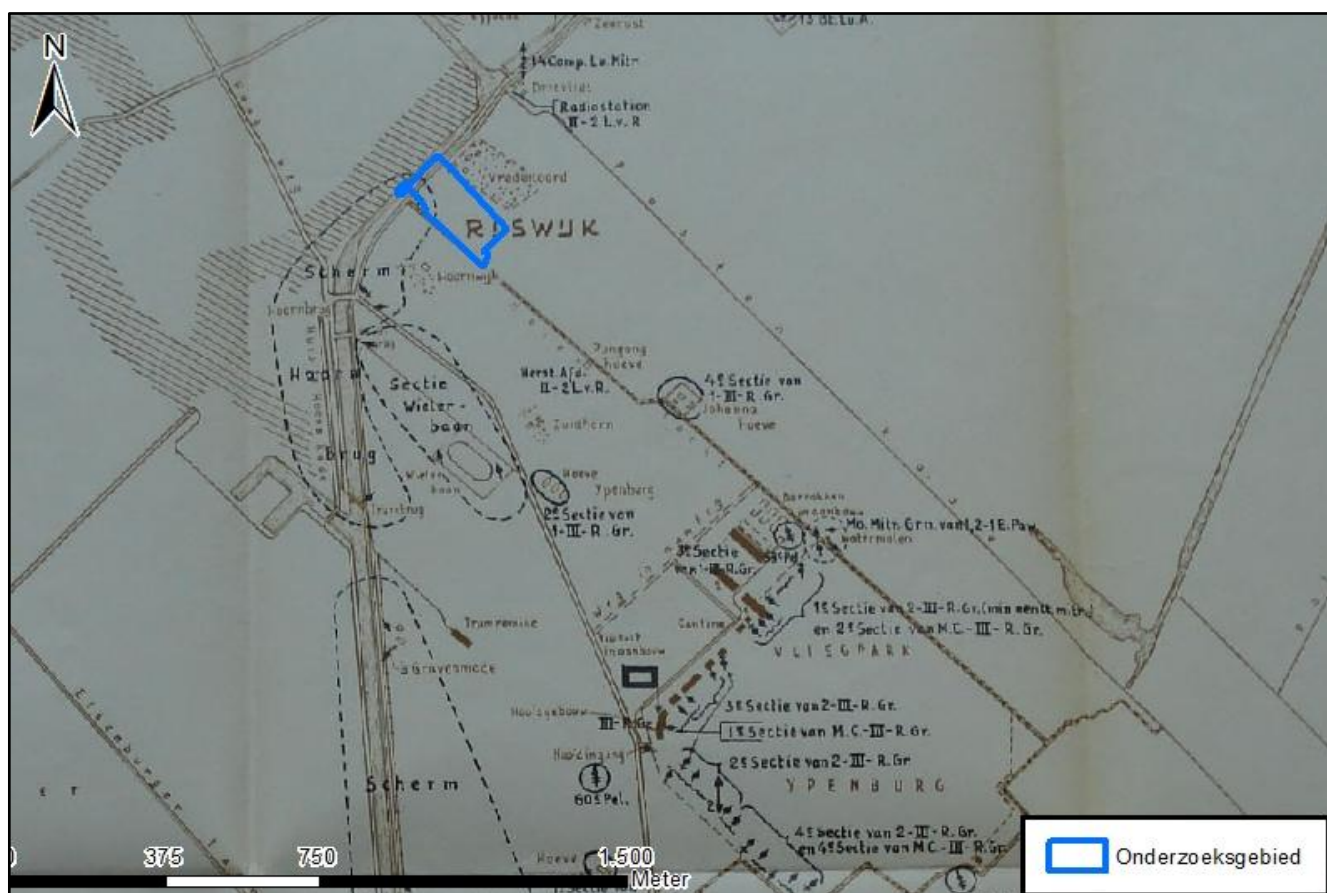
Het gevecht om Vredenoord

In de loop van 10 mei ontvingen de Nederlanders aan de Vliet versterkingen en werd een aanval ingezet om vliegveld Ypenburg te heroveren. In de middag werd het gebied tussen de Oude Tolbrug en de Hoornbrug gezuiverd van Duitse parachutisten. Villa Dorrepaal in park Leeuwenburgh kon na een felle strijd worden ingenomen. Het Duitse verzet bij Vredenoord brak sneller. Hier werden 42 parachutisten krijgsgevangen gemaakt. Omdat het park Vredenoord aan het onderzoeksgebied grenst, hebben de gevechten die hier gevoerd werden mogelijk relevantie voor het onderzoeksgebied. Daarom is ook de collectie 409, Gevechtsverslagen en rapporten mei 1940, van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) geraadpleegd. Hier is de volgende informatie aangetroffen:

- Verslag 1-III-9-R.I. (1e compagnie-3^e bataljon-9e regiment infanterie), 10 mei 1940 (NIMH collectie 409 inv. 477064):

'Gekomen, ongeveer ter hoogte van Vredenoord, verzocht mij een kapitein van een depotcompagnie hem te willen helpen ene afdeeling Duitschers te overmeesteren, die zich ten Oosten van mijn marschweg hadden genesteld. De omgeving van Vredenoord was zeer boschrijk. Ik gaf daarop den Luit. Eisma opdracht om met ene sectie zware mitrailleurs onder res. Luit. Harkema ter versterking op te rukken in het bedoelde boschperceel. De afdeeling depottroepen beschouwde blijkbaar de oprukkende sectie van Lt. Eisma als aflossing en verdween, zoodat de Luit. Eisma met de troep van III-9 R.I. alleen voor de Duitschers verscheen, die zich in het terrein ingegraven hadden. Evenwel was een kleine afdeeling depottroepen op de flank der Duitschers blijven zitten, zoodat de toestand was, als volgt: Duitschers; eigen troep: 1^e Sectie; Luit. Eisma + 1^e Sectie Zw. Mitri [zware mitrailleurs]. Na de Duitse stelling door de zware Mitr. onder vuur genomen te hebben, werd door de sectie van de Luit. Eisma opgerukt in de richting van de Duitse stellingen, die daardoor gedwongen werden zich over te geven. Het aantal Duitse gevangenen bedroeg 42. Ze zijn daarna ontwapend en naar Rijswijk weggevoerd.

Er was van de Duitsers één Officier gesneuveld den één gewond. Ook onder de Deutsche manschappen bevonden zich verschillende gesneuvelden en gewonden. De volgende morgen werden door de Luit. Eisma twee vrachtauto's met uitrustingsstukken, wapens en munitie van het gevechtsterrein gehaald en afgeleverd aan Commandopost 1e Divisie. Inmiddels was de rest van 1-III-9 R.I. volgens opdracht opgerukt tot Hoornbrug (Rijswijk) welke brug reeds bezet bleek door andere onderdeelen. Aan commandant III-9 R.I. zond ik om 17.10 uur vanaf Hoornbrug het volgende bericht: "Met drie sectie's de Hoornbrug bij Rijswijk bezet, Eerste Sectie onder Luit. Eisma met één sectie zware mitrailleurs is bezig links van de Vliet bij Vredenoord terrein te zuiveren van vijand, die met mitrailleurs is bewapend, samenwerkend met Depot 14 R.I."

Figuur 2. Nederlandse troepenopstellingen ten noorden van Ypenburg, bij aanvang van de gevechtshandelingen op 10 mei 1940 (Bron: V.E. Nierstrasz, De strijd tegen luchtlandingstroepen rondom 'S-Gravenhage', onderdeel II 4. D, kaart nr. 3).

- Verslag Eerste Luitenant M. Eisma, 1-III-9-R.I, over de strijd bij Vredenoord op 10 mei 1940 (NIMH collectie 409, inv.477064):

'Om ca. 15.30 waren we ter hoogte van 'Vredenoord' gekomen. (...) Mocht de naam anders misschien toepasselijk zijn op deze rustigen en vredige omgeving, nu zou de naam in disharmonie komen met wat in zijn omgeving ging gebeuren. Hier verzocht de Kapitein van een Depot Compagnie van 14 R.I. hem te willen helpen een afdeeling Duitsers te overmeesteren, die met li. [lichte] mitr. [mitrailleurs] bewapend zich ten O. van onze marschweg in het terrein hadden ingegraven. Deze waren van het vliegveld Ypenburg gekomen en de depot Compagnie was reeds de geheele morgen met hen in gevecht geweest. In hun stelling lag bij het bruggetje een gesneuvelde Duitscher, terwijl de Duitsers een patrouille van 1 sergeant en 2 man gevangen genomen hadden. Ik kreeg nu bevel met mijn sectie deze steun te verlenen, en na de vijand opgeruimd te hebben, door te marcheren naar de Hoornbrug. (...) Met een vaandrig besprak ik daarop de wijze van opstelling en informeerde bij hem naar wat van de vijand bekend was. Reeds wees ik mijn mannen hun plaats, toen de Depot-Compagnie plotseling verzamelde. Blijkbaar beschouwde de kapitein mijn sectie thans als aflossing. De Depot Compagnie

verdween en liet als aandenken een hoeveelheid munitie, een brancard en buitgemaakte uitrustingsstukken etc. (waaronder ook een handmitrailleur met bijbehorende munitie) achter, wat ik alles dankbaar aanvaardde. (...) Daarop kreeg ik een sectie zw. mitr. onder Co. van de 1e Luit. Harkema toegevoegd.

Ik nam een opstelling in zooals op de schets is aangegeven [zie figuur 3]. Daar de rand onder vuur lag, was het zaak dekking te zoeken achter de boomen of zich in te graven. Ik stuurde ook een groep de landweg op, die N.O. van Vredenoord loopt, met opdracht indien mogelijk door te dringen tot aan de huizengroep die op de landweg is aangegeven, daar voorloopig opstellen in te nemen en mij te berichten. (...)

Hierna is een vuurgevecht geleverd over en weer waarbij ik een indruk kreeg van de vijandelijke opstelling. De vijand zocht hierbij ondertusschen een meer achterwaarts gelegen linie. Onze opstelling bleef aanvankelijk in den rand van Vredenoord en in de zoopas genoemde huizengroep aan de lw.[Landweg].

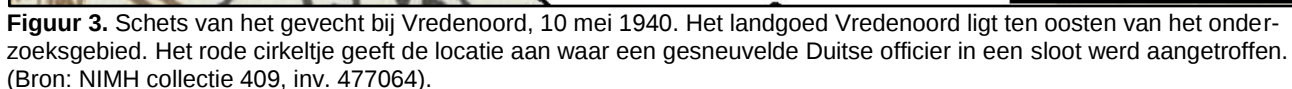
Het zal om ca. 17.30 zijn geweest, toen de aanval van twee kanten werd ingezet (door pijltjes aangegeven) [zie figuur 3]. Met de groep aan de lw. had ik gezichtsverband, het welk door middel van een witte zakdoek werd onderhouden. Bij deze aanval werd door sergt. Meyer, T. de buitgemaakte handmitrailleur bediend. Deze mitr. hebben we nog een paar dagen meegevoerd. 'S Maandags hebben we ons er echter van ontdaan, omdat gebruik ervan voor eigen troepen verwarring stichtte. (...) De zw. mitr. werden als vuurbasis gebruikt. Door de sloten in het terrein kon een vrij schootsveld gemakkelijk worden bepaald. Onder steun van de zw. mitr. [zware mitrailleurs], waarbij de hele sectie M.C. geschoten heeft, ging het voorwaarts en ziedaar, het resultaat was verassend. Ongeveer halverwege de vijand gekomen, zagen we deze oprijzen met de handen in de hoogte, waarop het vuur werd gestaakt. (...) Ook de gewonden die in het weiland lagen, strekten, voor zoover hun dit mogelijk was, nog een hand omhoog. Na ontwapend te zijn werd dit gedeelte over de planken naar Vredenoord geleid. (...) Ook verder achterwaarts kwamen nog meerdere parachutisten zich overgeven. Dit gedeelte werd langs de lw Z.W. van Vredenoord geleid. (...) Totaal zijn 42 man gevangen genomen. Ze behoorden alle tot de Luftwaffe 'Hermann Göring' (...) Allen waren in vliegeruniform en geweldig bewapend met handmitr. automatische pistolen, enz. (...) Er lagen ca. 10 gesneuvelden en gewonden in het terrein. Er was o.a. 1 Officier gesneuveld. Deze lag in de sloot met één hand boven water uit. Een andere Officier was gewond. (...) Aan onze zijde was geen enkel verlies. (...) Onze afdeeling heeft daarop nog eens grondig tot 1 km. diep het terrein afgezocht en zooveel mogelijk wapens, munitie enz. op Vredenoord bijeengebracht. (...) Het begon al te schemeren toen beide secties afmarcheerden in de richting van de Hoornbrug.

Zaterdag 11 mei (...) Ik gaf aan een soldaat verlof zijn overjas van Vredenoord te gaan halen, welke daar de vorige avond was blijven liggen. Deze kwam mij na terugkeer melden dat alle wapens, munitie enz. nog op Vredenoord lagen. (...) We hebben nogmaals het terrein achter Vredenoord afgezocht en meer wapens, munitie etc. verzameld. De gesneuvelde Duitse officier werd uit de sloot gevist (...) Ook vond ik de mortierschutter dood. Deze is waarschijnlijk in een sloot gedeponeerd. Na bij de bakker van de koffie genoten te hebben, stuurde ik de auto voor de tweede maal naar Vredenoord, daar de buit zoo groot was, dat twee ritten noodig waren om alle wapens, munitie en uitrustingsstukken te vervoeren.'

Daarnaast is ten behoeve van dit onderzoek de 'Groene Serie', een standaardwerk over de gevechten in mei 1940, geraadpleegd. De volgende passage handelt over de gevechten bij Vredenoord:

'Intussen had C.1-III-9 R.I. van zijn B.C opdracht ontvangen om, na zuivering der villa [Dorrepaa], op te rukken langs de Vliet naar de Hoornbrug en daar stelling te nemen. Tijdens de verplaatsing daarheen moest het aangrenzende terrein worden doorzocht. Op 500 m voorafgegaan door een sectie, rukte de compagnie op. Ter hoogte van Vredenoord werd van daar aanwezige depottroepen het verzoek ontvangen, hulp te verlenen, aangezien zich nog veel Duitsers in de nabijheid zouden bevinden. En tirailleursectie en een sectie zware mitrailleurs werden ingezet, met opdracht het bedekte terrein te doorzoeken. De rest der compagnie zette de mars naar de Hoornbrug voort, welke om 17.00 werd bereikt. De bij Vredenoord achtergelaten sectiën maakten, in samenwerking met andere onderdelen, enige tientallen Duitsers gevangen en sloten in de loop van de avond bij de Hoornbrug aan (+/-20.00).³

³ Nierstrasz, V.E., De strijd op Nederlands grondgebied tijdens de Wereldoorlog II. Algemeen overzicht van de strijd om en in de vesting Holland (zonder het oostfront) en de strijd tegen de luchtladingstroepen rondom 's Gravenhage mei 1940 ('s Gravenhage 1954) 109.

In de gevechtsverslagen worden gevechtshandelingen beschreven. Nederlandse troepen, die zich in de bosrand bij Vredenoord hadden genesteld, werden beschoten door Duitse troepen die zich hadden ingegraven in de weilanden tussen vliegveld Ypenburg en landgoed Vredenoord. De Nederlanders beantwoordden dit vuur met de inzet van zware mitrailleurs. Zowel de Duitse als de Nederlandse posities bevonden zich ten noorden van, dus buiten, het onderzoeksgebied. Toch is het niet uit te sluiten dat als gevolg van deze gevechtshandelingen CE, zoals bijvoorbeeld kleinkalibermunitie (KKM) in het onderzoeksgebied terecht is gekomen. Het is echter onmogelijk vast te stellen op welke plaatsen en in welke hoeveelheden deze CE terecht zou zijn gekomen, omdat de kogels alle kanten op vlogen. Uit het bronnenmateriaal zijn onvoldoende indicaties af te leiden om de uitwerking van deze gevechten binnen het onderzoeksgebied af te kunnen bakenen. Daarom is hiervoor geen gebied aangemerkt als verdacht op CE.

Uit de gevechtsverslagen blijkt ook dat grote hoeveelheden wapens en munitie op het slagveld achtergelaten werden. Luitenant Eisma beschrijft dat zijn afdeling na de gevechten het gevechtsterrein tot 1 kilometer afstand heeft afgezocht op wapens en munitie. Hij vertelt er echter niet bij in welke richting(en), waardoor niet is vast te stellen of het onderzoeksgebied ook is afgezocht. Een dag later kreeg hij van een soldaat te horen dat er nog

altijd grote hoeveelheden wapens en munitie op Vredenoord lagen, die opgeruimd moesten worden. Op basis van deze gegevens is derhalve niet vast te stellen of het onderzoeksgebied ook is afgezocht en hoe grondig dat is gebeurd.

Nederlandse tegenaanval richting Ypenburg

Ten westen van het onderzoeksgebied lag landgoed Hoornwijk. Dit landgoed lag in de opmarsroute van Nederlandse troepen die overdag op 10 mei vanaf de Hoornbrug in zuidelijke richting een tegenaanval op Ypenburg ondernamen. Op weg naar het vliegpark moest om een reeks boerderijen strijd worden geleverd: Zuidhorn, Hoeve Ypenburg, Pongonghoeve en Johannahoeve. Vliegveld Ypenburg was in de middag weer in Nederlandse handen.

Deze gevechten speelden zich af ten zuiden van het onderzoeksgebied. In het bronnenmateriaal is geen informatie aangetroffen waaruit blijkt dat tijdens de Nederlandse opmars naar Ypenburg in het onderzoeksgebied gevechten hebben plaatsgevonden. De Duitse troepen die gelegerd waren in de versterkte boerderijen of op vliegveld Ypenburg vuurden voornamelijk in noordwestelijke richting op de aanvallende Nederlandse militairen. De mogelijkheid bestaat dat hierbij afgezwaaide kogels of granaten in het onderzoeksgebied terecht zijn gekomen. Op basis van het bronnenmateriaal is hierover echter geen feitelijke uitspraak te doen.

Figuur 4. De Nederlandse opmars naar vliegpark Ypenburg tussen 10:30 en 15:00 op 10 mei 1940. De gevechten speelden zich af ten zuiden van het onderzoeksgebied. (Bron: Nierstrasz, *De strijd tegen luchtlandingstroepen rondom 's Gravenhage*, kaart nr. 6).

Conclusie: meidagen 1940

In de omgeving van het onderzoeksgebied hebben zich op 10 mei 1940 meerdere gevechten afgespeeld. Er zijn aanwijzingen, waarvan het sneuvelen van een Duitse officier in een sloot binnen het onderzoeksgebied de belangrijkste is, dat de strijd om landgoed Vredenoord ook binnen het onderzoeksgebied uitwerking heeft gehad.

Omdat het volgens het bronnenmateriaal om kleinkalibermunitie (KKM) ging, die door mitrailleurs in grote hoeveelheden werd verschoten, is het echter ondoenlijk om hiervoor concrete verdachte locaties aan te wijzen.

Verder blijkt uit het bronnenmateriaal dat na afloop van de strijd bij Vredenoord grote hoeveelheden wapens en munitie zijn achtergebleven. Na afloop van de strijd werden door Nederlandse troepen aanzienlijke hoeveelheden wapens en munitie opgeruimd. Het is echter niet bekend hoe grondig deze ruiming is geweest. Uit de bronnen is af te leiden dat er in de avond van 10 mei tot het invallen van de schemering door Nederlandse troepen gezocht is naar achtergebleven munitie, waarbij de vondsten op Vredenoord verzameld werden. De volgende dag, 11 mei, werden deze verzamelde vondsten met vrachtwagens afgevoerd. Daarnaast is er die dag nog verder gezocht naar achtergebleven oorlogsmateriaal, maar vermoedelijk alleen in de directe omgeving van het huis Vredenoord. Ook uit de andere bestudeerde bronnen blijkt niets van verdere ruiming door Nederlandse of Duitse militairen of autoriteiten. Het is daarom mogelijk dat binnen het onderzoeksgebied oorlogsmateriaal is achtergebleven. Saricon houdt het dan ook voor mogelijk dat binnen dit gebied CE kan zijn achtergebleven of gedumpt.

Aanvullend onderzoek Explosieven Opruimingsdienst Defensie: Naoorlogse munitievondsten

Saricon heeft twee collecties geraadpleegd afkomstig uit het archief van de EOD en haar voorgangers, de collectie ruimrapporten en de collectie mijnenvelddocumentatie.

- Collectie Ruimrapporten, 1971- Heden

Sinds 1971 worden alle rapporten van geruimde CE door de EOD centraal gearchiveerd. Het grootste gedeelte van dit archief wordt heden beheerd door de Semi-Statistische Archiefdiensten van het Ministerie van Defensie te Rijswijk. Dit archief is op plaatsnaam doorzoekbaar met door de EOD samengestelde registers. Ten behoeve van dit onderzoek heeft Saricon gezocht op de plaatsnamen Den Haag, Voorburg en Rijswijk. Er zijn geen meldingen aangetroffen met een locatieverwijzing die naar inschatting van Saricon relevantie hebben voor het onderzoeksgebied.

- Collectie mijnenvelddocumentatie, 1944-1947

De EOD beheert een collectie met de bij de mijnenruiming gebruikte mijnenlegrapporten en mijnenruimrapporten. Saricon heeft bij de EOD informatie opgevraagd met betrekking tot de mogelijke aanwezigheid van mijnenvelden in de omgeving van het onderzoeksgebied. Hieruit is gebleken dat in de omgeving van het onderzoeksgebied geen mijnenvelden of op mijnen verdachte gebieden hebben gelegen.

Duitse Militaire aanwezigheid

Saricon heeft onderzoek gedaan naar indicaties voor militaire aanwezigheid in de omgeving van het onderzoeksgebied. Daarbij is gebruik gemaakt van de collectie Duitse verdedigingswerken (575) van het NIMH te Den Haag. De volgende indicaties voor militaire aanwezigheid zijn aangetroffen:

Geraadpleegde stukken NIMH Collectie Duitse Verdedigingswerken (toegang 575)

Inventarisnr.	Omschrijving	Mogelijk Relevant
56	Bericht J.A. 380, d.d. 20 maart 1945	Ja
	Bericht J.A. 390, d.d. 22 maart 1945	
130	Defence overprint, d.d. 25 maart 1945	

Mogelijk relevante stukken Collectie Duitse Verdedigingswerken

Inventarisnr.	Omschrijving	Relevant
56	Bericht J.A. 380, d.d. 20 maart 1945. De Hoornbrug in Rijswijk is niet ondermijnd.	Nee, buiten het onderzoeksgebied
	Bericht J.A. 390, d.d. 22 maart 1945. 'De Hoornbrug in Rijswijk wordt bewaakt door Herman Goering troepen (...) zij hadden de beschikking over 2 lichte M.G.s'	Ja
130	Defence overprint van de omgeving van het onderzoeksgebied. Bij de Hoornbrug zijn mitrailleurstellingen gerealiseerd. Ook is op de Jan Thijsenweg, tussen de Hoornbrug en het Molenslootpad, een wapenopstelling ingetekend	Ja, zie afbeelding 5

Figuur 5. Duitse militaire aanwezigheid in de omgeving van het onderzoeksgebied. Op circa 80 meter buiten het onderzoeksgebied is een wapenopstelling, vermoedelijk een lichte mitrailleur, ingetekend. (Bron: Defence Overprint 381 (Delft, 25 maart 1945)).

De op de Defence Overprint ingetekende wapenopstelling op de Jan Thijssenweg is ook waargenomen bij de luchtfoto-interpretatie (zie hieronder). Op de luchtfoto is de afstand tot het onderzoeksgebied beter te bepalen dan op de Defence Overprint. Deze afstand bedraagt 150 meter. Deze wapenopstelling is daardoor niet relevant voor het onderzoeksgebied.

Binnen de grenzen van het onderzoek zijn geen indicaties van Duitse militaire aanwezigheid aangetroffen. Saricon ziet dan ook geen aanleiding om op grond hiervan een verdacht gebied aan te wijzen.

Aanvullend luchtfoto-onderzoek

Saricon heeft voor het onderzoeksgebied Nieuw Vredenoord een aanvullende luchtfoto-interpretatie uitgevoerd. De volgende luchtfoto's zijn geselecteerd en gepositioneerd in GIS:

Datum	Sortie	Fotonummer	Bron	Kwaliteit
10 mei 1940	onbekend	201b	Bundesarchiv-Militärarchiv ⁴	Goed
15 mei 1940		201a		
7 juli 1942	C-43	2058	Kadaster	Goed
9 juli 1943	D-812	4006		Matig

⁴ Bundesarchiv-Militärarchiv, Freiburg (Duitsland), toegang RL2-II: archief van de Luftwaffenführungsstab, inventaris 957: Luftangriff auf feindliche Ziele. Luftbilder (beschriftet), 1938-1940.

Datum	Sortie	Fotonummer	Bron	Kwaliteit
31 mei 1944	106G 624	4083		redelijk
13 september 1944	0289-09	3301, 3302	UB Wageningen	Goed
11 april 1945	0119-14	4126		
3 september 1945	0032-12	3139		Redelijk

De luchtfoto's zijn multitemporeel geïnterpreteerd, dat wil zeggen dat het onderzoeksgebied op verschillende tijdstippen is onderzocht. Bij deze selectie is zoveel mogelijk rekening gehouden met de opnamedatum in relatie tot de relevante oorlogshandelingen die zich binnen het onderzoeksgebied hebben voorgedaan. Ook is rekening gehouden met de kwaliteit en de schaal van de foto's. Het onderzoeksgebied kon geheel gedekt worden door de geselecteerde luchtfoto's.

In het geval van Nieuw Vredenoord zijn er omstandigheden die de mogelijkheden van een betrouwbare luchtfoto-interpretatie beperken. Ten eerste zijn er waterpartijen op het terrein aanwezig. Eventuele inslagen van CE in het water zullen niet waar te nemen zijn op luchtfoto's. Verder is het terrein voor een groot deel bedekt door bomen. Dit bemoeilijkt het zicht op de bodem, waardoor het mogelijk is dat indicaties voor aanwezigheid van CE niet op de luchtfoto zichtbaar zijn.

Luchtfoto-interpretatie

De gepositioneerde luchtfoto's zijn geanalyseerd met als doel veranderingen in het landschap als gevolg van oorlogshandelingen vast te stellen. Binnen de grenzen van het onderzoeksgebied zijn geen door oorlogshandelingen veroorzaakte verstoringen waargenomen.

Buiten deze grenzen zijn dergelijke verstoringen wel waargenomen. Zo was onder meer de op de Defence Overprint ingetekende wapenopstelling zichtbaar op de luchtfoto van 3 september 1945. Dit had geen relevantie voor het onderzoeksgebied.

Naoorlogse vergelijking

Een vergelijking van de luchtfoto's met naoorlogse satellietbeelden laat zien dat in het onderzoeksgebied veel hetzelfde is gebleven. Hoewel er bomen zijn bijgeplant, en er drie tennisbanen zijn aangelegd, is de opzet van het park grotendeels gelijk gebleven. De ten tijde van de Tweede Wereldoorlog aanwezige waterpartijen zijn nu ook nog aanwezig.

Leemten in kennis

Bij dit onderzoek gelden de volgende leemten in kennis:

- Door de aard van het terrein was het voor sommige delen van het onderzoeksgebied niet mogelijk om een betrouwbare luchtfoto-analyse te maken;
- Naar eventuele vliegtuigcrashes is geen onderzoek gedaan;
- Saricon beschikt niet over gegevens die eventueel als contra-indicatie voor de aanwezigheid van CE kunnen gelden, zoals naoorlogs grondverzet of baggerwerkzaamheden.

Afbakening verdacht gebied

Saricon heeft vastgesteld dat in de directe omgeving van het onderzoeksgebied grondgevechten hebben plaatsgevonden. Uit het bestudeerde bronnenmateriaal is gebleken dat als gevolg van deze gevechten grote hoeveelheden wapens, munitie en uitrustingsstukken in het terrein grenzend aan het onderzoeksgebied zijn achtergebleven. Het is bekend dat in de avond van 10 mei 1940 door Nederlandse militairen is gezocht naar dit oorlogsmateriaal, en dat er de volgende dag twee vrachtwagens vol van dit materiaal werden afgevoerd. Details over de exacte locatie en de grondigheid van deze zoekactie ontbreken. Evenmin is bekend of daarna nog door Duitse of Nederlandse autoriteiten oorlogsmateriaal is opgeruimd.

Op grond hiervan houdt Saricon het voor mogelijk dat CE, in verschoten of gedumpte toestand, in een deel van het onderzoeksgebied achtergebleven kan zijn. Bij het terugtrekken van de troepen en het opruimen van de munitie is het mogelijk dat militairen CE in de watergangen hebben gedumpt. In het bronnenmateriaal zijn aan-

wijzingen gevonden voor het gebruik van kleinkalibermunitie. Gezien de bewapening van de betrokken troepen is het naar de mening van Saricon ook mogelijk dat hand- en geweergrenaten en toebehoren van munitie in het onderzoeksgebied achtergebleven zijn. Het is echter moeilijk om het gebied dat als verdacht beschouwd moet worden, af te bakenen. Het WSCS-OCE geeft hiervoor geen richtlijnen. Saricon gaat daarom bij de afbakening van het verdacht gebied uit van de ervaringsregel dat het risico op het aantreffen van CE in dergelijke gevallen het grootst is in de aanwezige waterpartijen. Als daar als gevolg van de hierboven vermeldde gebeurtenissen CE zou zijn achtergebleven, dan is het waarschijnlijk dat dit bij een latere zoekactie, als die er al geweest is, niet is opgemerkt.

Omdat harde aanwijzingen over de dump van CE in dit geval ontbreken, worden niet alle waterpartijen binnen het onderzoeksgebied als verdacht aangemerkt. Saricon beperkt het verdachte gebied tot de twee locaties binnen het onderzoeksgebied waar dump het meest waarschijnlijk lijkt: namelijk de eerste waterpartij tussen het onderzoeksgebied en het bos bij Huis Vredenoord (waar de Nederlandse troepen opgesteld waren) en de waterpartij op de marsroute van III-9.R.I., tussen Vredenoord en de Vliet. De van CE verdachte waterpartijen, voor zover in de Tweede Wereldoorlog aanwezig en zichtbaar op de hierboven genoemde luchtfoto's, zijn weergegeven in figuur 6 en op de CE-bodembelastingkaart.

Hierbij wordt nogmaals opgemerkt dat eventuele naoorlogse (bagger)werkzaamheden aan deze waterpartijen als contra-indicatie kunnen gelden. Indien de waterpartijen naoorlogs uitgebaggerd zijn tot het niveau van de bodem ten tijde van de Tweede Wereldoorlog, mag verondersteld worden dat eventueel aanwezige CE bij deze werkzaamheden zouden zijn opgemerkt en verwijderd. Het ontbreekt Saricon echter aan de relevante gegevens om dit vast te kunnen stellen.

Horizontale afbakening verdacht gebied

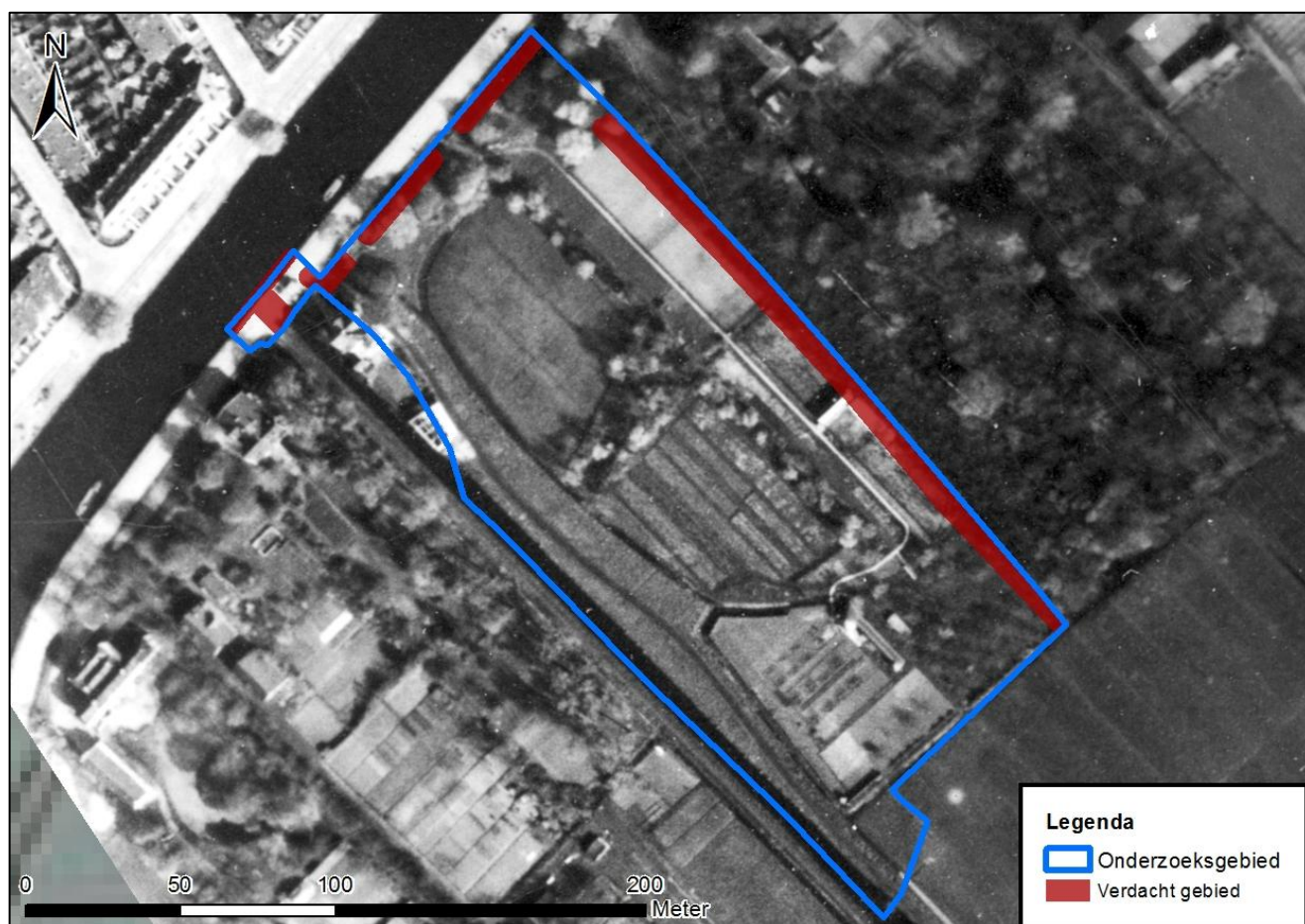
De ten tijde van de Tweede Wereldoorlog binnen het onderzoeksgebied aanwezige waterpartijen die het dichtst bij de locaties van gevechtshandelingen en troepenverplaatsingen waren gelegen, worden als verdacht aangemerkt. Wellicht ten overvloede wordt hierbij opgemerkt dat ook het water onder de brug bij de Jan Thijssenweg verdacht is. Ook beperkt Saricon zich bij het afbakenen van het verdacht gebied tot de grenzen van het onderzoeksgebied Nieuw Vredenoord.

Bij het aanmerken van verdachte gebieden op basis van objecten en gebeurtenissen die zijn waargenomen op luchtfoto's en kaartmateriaal en zijn ingetekend in GIS, is, conform het WSCS-OCE, een extra buffer aan het verdachte gebied toegevoegd. Deze moet de afwijking compenseren die ontstaat bij het positioneren van luchtfoto's en kaartmateriaal in GIS. Dit wordt tolerantie genoemd. Als tolerantie is 3 meter aangehouden.

Het verdachte gebied is ingetekend op de luchtfoto van 11 april 1945. Aan de contouren van de waargenomen waterpartijen is als tolerantie 3 meter toegevoegd. Het aldus afgebakende verdacht gebied is weergegeven in figuur 6.

Verticale afbakening verdacht gebied

De verticale afbakening van het verdacht gebied bestaat uit een bovengrens en een ondergrens. De ondergrens is de maximale diepte van CE in de bodem. Als ondergrens moet de waterbodem ten tijde van de Tweede Wereldoorlog worden aangehouden. Als bovengrens geldt de huidige waterbodem. Saricon heeft echter niet de beschikking over gegevens om de hoogte hiervan te bepalen.

Figuur 6. Het verdacht gebied geprojecteerd op een luchtfoto van 11 april 1945. De waterpartijen zoals aanwezig ten tijde van de Tweede Wereldoorlog zijn verdacht. Op de contouren van deze waterpartijen is een buffer getrokken van 3 meter.

Conclusie

De conclusies van dit onderzoek zijn gespecificeerd in figuur 6 en in de separaat toegevoegde CE-bodembelastingkaart met kenmerk 15S164-BB-02.

Op basis van het onderzoek is geconcludeerd dat er voldoende indicaties zijn om te spreken van mogelijke aanwezigheid van (restanten van) CE binnen een deel van het onderzoeksgebied Nieuw Vredenoord. Deze CE is mogelijk in gedumpte of verschoten toestand achtergebleven na grondgevechten tussen Duitse en Nederlandse troepen. Het onderzoeksgebied is dan ook **gedeeltelijk verdacht** van CE. Er dient rekening te worden gehouden met de volgende hoofd- en subsoorten CE:

Hoofdsoort	Subsoort, kaliber etc.	Herkomst	Verschijningsvorm	Aantal
Kleinkalibermunitie	n.v.t.	Nederlands, Duits	Verschoten of gedumpt	Onbekend
Handgranaten	n.v.t.	Nederlands, Duits	Verschoten of gedumpt	Onbekend
Geweergranaten	n.v.t.	Nederlands, Duits	Verschoten of gedumpt	Onbekend
Toebehoren van munitie	n.v.t.	Nederlands, Duits	Verschoten of gedumpt	Onbekend

Advies

Saricon adviseert een afschrift van dit rapport naar de Gemeente Den Haag te versturen zodat het bevoegd gezag op de hoogte is van de mogelijke aanwezigheid van CE binnen hun gemeente.

Saricon adviseert bovendien om voor aanvang van de werkzaamheden opsporing naar CE te laten uitvoeren in het verdachte gebied.

Mochten bij werkzaamheden in de onverdachte gebieden toch spontaan CE worden aangetroffen dan is het zaak dat een procedure in werking wordt gesteld om het risico tot een minimum te beperken. De politie moet worden gewaarschuwd, die de EOD van een eventuele vondst in kennis zal stellen.

Opgesteld door:

T.M. Blok BA
Historisch onderzoeker

Goedgekeurd door:

E.R. Beute
Bedrijfsleider

Bijlage 1: geraadpleegde literatuur

- Amersfoort, A. en P. Kamphuis (red.), *Mei 1940. De strijd op Nederlands grondgebied* (Den Haag 2012);
- Boom, B. van der, *Den Haag in de Tweede Wereldoorlog* (Den Haag 1995);
- Eversteijn T., *Bombardementen, raketbeschietingen, neergekomen V-wapens en militaire vliegtuigverliezen in de periode 10 mei 1940-5 mei 1945* (z.p. 2011);
- Grimm e.a., *Vliegvelden in oorlogstijd: Nederlandse vliegvelden tijdens bezetting en bevrijding 1940-1945* (Amsterdam 2009);
- Klep, C. en B. Schoenmaker, *De bevrijding van Nederland 1944-1945. Oorlog op de flank* (Den Haag 1995);
- Korthals Altes, A., *Luchtgevaar. Luchtaanvallen op Nederland 1940-1945* (Wormer 1984);
- Molenaar, F.J., *De luchtverdediging in de meidagen 1940* (2 delen, Den Haag 1970);
- Nierstrasz, V.E., *De strijd op Nederlands grondgebied tijdens de Wereldoorlog II. Algemeen overzicht van de strijd om en in de vesting Holland (zonder het oostfront) en de strijd tegen de luchtlandingstroepen rondom 's-Gravenhage mei 1940* ('s-Gravenhage 1954);
- Studiegroep Luchtoorlog 1939-1945, *Verliesregister 1939-1945. Alle militaire vliegtuigverliezen in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog* (z.p. 2008);
- Zwanenburg, G.J., *En nooit was het stil. ...Kroniek van een luchtoorlog* (Almere z.j.).

Bijlage 2: CE-Bodembelastingkaart

De CE-bodembelastingkaart, met kenmerk 15S164-BB-02, wordt bij oplevering van dit document separaat aangeleverd.

Bijlage 3: Rapportage 15S084-VO-02

Dit document geldt als aanvulling op het eerder door Saricon uitgevoerde onderzoek 'Vooronderzoek Conventionele Explosieven Rotterdamsebaan, Binckhorstlaan, Vlietzone & knooppunt Ypenburg Den Haag' met kenmerk 15S084-VO-02, d.d. 7 juli 2015, en dient daarmee in samenhang gelezen te worden. De rapportage wordt bij oplevering van dit document separaat toegevoegd.